

Yahya Akengin'in Roman ve Öykü Karakterlerinin Sıla ve Aşk Algısında Değişim

DR. İLHAN KAROĞLU*

Öz

1946'de Bayburt'ta doğan Yahya Akengin'in sıldan gurbete uzanan yaşamı, 1971'de Ankara'ya taşınana değin gençlik çağının deneyim ve hayalleri eşliğinde ilerler. Başkentte dönemin kaosuna, kent yaşamının kabullerine uyum göstermekte zorlandığında ise çocukluğunun mekânı silya ve gençlik dönemi aşk maceralarının duygusal evrenine yönelir. Bir dönem umut imgesine dönüşen gurbet zamanla önüne engeller çıkarmış, aşk maceraları yarım kalmıştır. Bu hayal kırıklıklarının yansıması şiirlerini, ilkinin 1981'de yayımladığı romanları takip eder. Sıla ve aşk temini şiirsel imgelemde eriten Akengin'e romanları, duyarlılıklarına daha somut düzeyde inme olanağı sunar. Yetişkinlik dönemi eserleri romanlarında sıla ve aşk temi, yazarın yaşantı ve buna bağlı gelişen hayat algısından önemli ölçüde etkiler barındırır. Romanları bu bağlamda kendi yaşamıyla da koşut bir biçimde gurbetten kente uzanan yaşamları odağa alır. Türlü hayaller eşliğinde geldikleri kentte bocalayan karakterler, güçlüklerle karşılaştığında sılanın ve aşk hatırasının evrenine sığınır. Bu yönelim karakterlerin, dış dünyayla mesafesinin açılmasını ve toplumsal hayata olumsuz bir gözle yaklaşmasını doğurur. İlk öyküsünü 2016'da yayımlayan Akengin, yaşlılık dönemine denk gelen bu yapıtlarında, gençliğinde sıldan gurbete gelmiş, aşk hüsrânı yaşamış yine de kentte tutunabilmiş karakterlerin yaşlılık dönemine odaklanır. Öykü karakterleri sıla ve aşk hüsrânını roman karakterleri gibi şimdiden duydukları bunaltıdan dolayı bir kaçış olarak algılamaz; geçmişle barışık olmanın sükûneti içinde hatıra düzeyinde ele alırlar. Roman karakterlerinin şimdi ile sorunlu ilişkilerinin tetiklediği maziye yönelim, öykü karakterlerinde şimdinin dingin aynasından bir bakış halini alır. Bu çalışma, Akengin'in roman ve öykü karakterlerinin sıla geçmişi ve aşk hüsrânını algılayışının yazarın hayat serüveniyle koşut bir biçimde değişime uğradığını ortaya koymayı amaçlar.

Anahtar sözcükler: Yahya Akengin, yaşam, şiir, roman, öykü, sıla, aşk

THE CHANGE IN YAHYA AKENGİN'S NOVEL AND STORY CHARACTERS' PERCEPTION OF LOVE AND HOMELAND

Abstract

Born in Bayburt in 1946, Yahya Akengin's life, which extends from his homeland to abroad continues in company with the experiences and dreams of his youth until he moved to Ankara in 1971. When he struggled to adapt to the chaos of that period and the acceptances of urban life in the capital, he tended towards his homeland, which was also the place of his childhood, and the emotional universe of his youth's love affairs. The absence from home, which once became an image of hope, has created obstacles in his way over time, and love affairs haven't been completed. His poems reflecting on these frustrations were followed by novels which he published the first one of them in 1981. The novels of Akengin, who melts the themes of homeland and love in his poetic imagination, offer the

* Beşikdüzü Şehit Öğretmen Gürhan Yardım Ortaokulu, karoglulhan@gmail.com, orcid: 0000-0002-7853-4526
Gönderim tarihi: 16.10.2021 Kabul Tarihi: 24.11.2021

opportunity to delve into his sensibilities on a more concrete level. The theme of home and love in the novels of the adulthood period has significant effects from the author's life and the perception of life that develops accordingly. In this context, his novels focus on lives ranging from abroad to the city, in parallel with his own life. The characters, who falter in the city where they came to with various dreams, take refuge in the universe of the homeland and the memory of love when faced with difficulties. This orientation causes the characters to distance themselves from the outside world and to approach social life with a negative eye. Akengin, who published his first story in 2016, focuses on the old age of the characters, who came from homeland to abroad in their youth, experienced love disappointment, but still managed to hold on in the city, in these works that coincide with his old age. The story characters do not perceive the disappointment of homeland and love as an escape from the depression they already feel, like the novel characters; they deal with it at the level of memory in the serenity of being at peace with the past. The orientation to the past, triggered by the problematic relations of the novel characters with the present, becomes a gaze from the serene mirror of the present in the story characters. This study aims to reveal that Akengin's novel and story characters' perception of homeland past and love frustration has changed in parallel with the author's life adventure.

Keywords: Yahya Akengin, life, poem, novel, story, homeland, love

GİRİŞ

İnsanın yaşam dönemi algılarını ele alan Wilhelm Schmid'e göre sabahın erken vakitlerine tekabül eden gençlik çağı; insanın önünde pek çok olanağın bulunduğu, eğitim sayesinde kendisini ileriye taşıyabileceği ve yapabilme imkânına en fazla sahip olduğu dönemdir. Yetişkinlik dönemi; gençlik hayallerini ne ölçüde başardığı ya da başaracağına dair sorgulamaların yapıldığı ve gerçekleştirme arzusunun yaklaşan yaşlılığı unutturduğu bir aralıktır. Yaşlılık ise hayat serüvenini sorgulama ve sonuçlarını sükûnetle karşılama evresidir (Schmid, 2020). Yaşlılık bu anlamda Cicero'nun ifadesiyle yaşamla barışıklığın dolayısıyla "*ihtirasların zincirlerinden kurtulma*"nın mümkün hâle geldiği bir dönemdir (Cicero, 2020, s. 6).

Akengin'in gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık dönemi hayat serüveni gözetilerek eserlerine yaklaşıldığında yaşamdan sanata sızan önemli motiflerle karşılaşılır. 1946'da Bayburt'a doğan Akengin, cumhuriyet modernleşmesinin taşra insanına türlü imkân ve hayaller sunduğu bir döneme (Mardin, 2017, s. 137) rastlayan çocukluk çağında eğitimi bir basamak yaparak modern dünyaya katılma amacı taşır. Okuma ülküsü, modern cumhuriyetle merkezin rüzgârına açık hâle gelen böylece kente kıyasla yoksulluk ve yoksunluğunu sezinleyen taşra (Argın, 2005, s. 276-277) atmosferinin çocuk Yahya'daki karşılığıdır. Eğitimi bir eşik addederek taşranın sınırlı dünyasından büyük kentlere uzanma isteği Akengin'i çocuk yaşta gurbet gerçeğiyle tanışmaya sürükler. Eğitim hayatı nedeniyle baba evinden kopuş, Bayburt'tan Erzurum'a uzanır. Dört yıllık Afyon Sultandağı'ndaki öğretmenliği sonrası taşındığı Ankara'da büyük kent gerçeğiyle, onun soğuk, sorunlu ilişkiler ağıyla tanışır.

Esasında Akengin'de sıra, Ankara'ya değin çocukluk ve gençlik hayallerini gurbette yeşerteceği duygusu içinde daha ziyade aile özlemi seviyesindedir. Ancak 1971'de taşındığı başkentte dönemin politik ve ideolojik gerilimleriyle, kent yaşamının aşına olmadığı güçlükleriyle yüzleşir. Duygulara ve duygusal ilişkilere yaslı taşranın sınırlı dünyasından; metropolün,

güvensizlik duygusunun etkisiyle ihtiyatlı bir tavra yönelen soğuk ilişkiler ağına (Simmel, 2009, s. 318-322) dâhil olmuştur. Öğretmenlik ve bürokratlığında, sanat ve edebiyat çevresinde karşılaştığı güçlükler de buna eklendiğinde çocukluk ve gençlik hayallerine uzanmada ön göremediği bariyerlerle karşılaşmanın hüznü, sitem ve öfkesi sanatında belirecektir.

Yahya Akengin

Ankara'daki onuncu yılından sonra yazmaya başladığı, yetişkinlik dönemi ürünleri olarak görülebilecek romanlarının -yedi romanından ilkinin 1981, sonuncusunu 2016'da yayımlar- Akengin'in hayat serüveniyle de koşut bir biçimde sıladan gurbete uzanan karakterlerin kentte tutunma çabasını içerdiği görülür. Yaşlılık dönemi ürünleri öykülerinde ise -yedi öyküsünden ikini 2016'da, sonuncusunu 2021'de yayımlar- çocukluğu sılada geçmesine karşın kent deneyimi sayesinde belli bir olgunluğa, durulmaya ulaşmış yaşamlar öne çıkar. Ancak yetişkinlik dönemi ürünleri romanları ile yaşlılık dönemi ürünleri öyküleri arasında sılanın yer edinişi bağlamında kimi farklılıklar gözlemlenir. Roman karakterlerinde sılaya duyulan özlemi kentteki/gurbetteki güçlükler tetiklerken kentte/gurbette tüm güçlükleri aşarak belli bir konfora ulaşmış öykü karakterlerinde sıra; çocukluk ve gençlik anıları düzeyinde kalır. Bu yüzden roman

karakterlerinin sılayla ilişkisi daha yoğunken sılayla doğrudan bağı kalmadığı görülen öykü karakterlerinde sılanın romantik bir düzeyde kaldığı görülür.

Sıla olgusunda olduğu gibi Akengin'in roman ve öykülerde aşk motifinin ele alınışında da kimi değişimler dikkat çekicidir. Gasset; sevgiliden uzak oluşun aşkın ilgisini kamçıldığını ve diğer unsurlara dikkati zayıflattığını belirtir (2017, s. 41). Button, Batı düşüncesinde aşkın; sevdiğine kavuşmanın değil, kavuşma çabasının kendisi olduğunu; bu yüzden literatürün, ulaşamamanın yarattığı kederi açıkladığını vurgular (2001, s. 60). Stendhal, Batı şiirinde "sevgilisine dokunmayı düşünmek yerine, ona güzel şeyler yazma"nın Arap şiirinden mülhem olduğunun altını çizer (1998, s. 138).

Akengin'in şiiri Doğu ve Batı şiir geleneğindeki bu eğilimle oldukça koşuttur. Gençlik dönemi aşkları -biri Erzurum'da öğrenciliğinde, diğeri Sultandağ'ında öğretmenliğinin ilk yıllarında- sanatını önemli ölçüde besler. İlk şiirlerinin yer aldığı *İstesem* (Akengin, 1969) ve *Akşamla Gelen* (Akengin, 1973) bu ayrılıkların tesirinde ortaya çıkan eserlerdir. Akengin'in gençlik ve yetişkinlik dönemi şiirlerinde aşk temi, ayrılığın yol açtığı hüznü eğilir; hüsrânın yarattığı duygulanımlar ilerleyen dönemlerde varlığını korumakla birlikte son dönem şiirlerinde genel aşk tasavvurunun kabında eritilir. Şairin kendi geçmişine dönük göndermelerin yükünden zamanla

sıyrıldığı aşk teminin, Akengin'in yetişkinlik dönemi ürünleri romanlar ile yaşlılık dönemi verimleri öykülerinde değişime uğrar.

Akengin'in roman ve öykülerinde aşk temi, gençlik çağında aşk hüsrânını deneyimlemiş erkek karakterleri odağa alarak serimlenir. Dikkat çekici nokta roman ve öykülerde aşk macerasının genellikle karakterlerin gençlik dönemlerine matuf oluşu, ayrılığın sosyal ve ekonomik farklılıklardan kaynaklanmasıdır. Gençlik dönemi aşk macerasının roman ve öykülerdeki bu benzerliğine karşın karakterlerin mazinin bu hayal kırıklığını "şimdi"de yorumlama biçimlerinde belirgin farklılıklar görülür. Aşk hüsrânının üzerinden geçen uzun zamana rağmen ayrılığın trajik yanını derinleştiren roman karakterleri, yaşamlarını bu kaybın üzerine inşa etmekten kurtulamaz. Mutluluğu sevdiğine kavuşma koşuluna bağlama duygusunun ağırlığından sıyrılamamak; iç dünyalarına kapanmayı ve dış dünyayı yadsımlarını olağanlaştırır. Aşk hatırasına sığınmak ve fakat sevdiğine kavuşma cesaretinden yoksun olmak, ayrılığın hüznünü benlik oluşumunun parçası görmek bu karakterlerin ortak özellikleridir. Öykülerde ise aşk hüsrânının etkisinden sıyrılmış, maziye tablo halinde bakan, onun yükünden kurtularak sükûnete ulaşmış ya da yıllar sonra sevdiğine kavuşma cesareti yakalamış karakterlerle karşılaşılır.

Roman ve öykülerde benzer sıra ve aşk geçmişine sahip karakterlerin maziye bakışının farklı betimlemesi Akengin'in bu iki türü farklı dönemlerde ortaya koymasından dolayıyla bir yazar/insan olarak yeni benlik algısına ulaşmasından kaynaklanır. Romanlarını yetişkinlik döneminde yazan Akengin, o dönem şiirinde izlerini bulacağımız kendi aşk hüsrânının tesirindedir. Son dönemde yazdığı öykülerinde ise şiiriyle, dolayısıyla yaşamıyla, koşut bir biçimde kendi mazisiyle barışık hâle gelebilmiş ve karakterlerini bu durulmanın atmosferinde oluşturmuştur.

1. SİLA ÖZLEMİ

1946'da Bayburt'ta doğan Akengin, annesinin köyü Bayrampaşa'da başladığı ilkokulu Demirözü nahiyesinde tamamlayıp on üç yaşında Erzurum'a okumaya gittiğinde sila özlemiyle tanışacaktır. Ailesiyle arasına giren bu mesafeyi telafi edici unsur ise içinde sürekli diri tuttuğu okuma ülküsüdür. Henüz çocuk yaşta sıldan gurbete uzanan yaşamının temel dinamiği, bu ülkünün nihai hedefine varmasında yatar. Çocuk yaşta; taşranın sınırlı, yoksul ve yoksun dünyasından "Sıralar, kitaplar, sonra büyük kentli şarkılar" (Akengin, 1969, s. 32) eşliğinde şehrin engin, varıl ve modern evrenini hayal etmektedir. Nitekim köyü inziva, kasabayı can sıkıntısı, şehri ise bir mahşer olarak tasavvur eden Akengin'e göre "Köylü kasabayı, kasabalı şehri hayal eder. Hayatla hesaplaşmanın yeri şehir, yani mahşer alanıdır" (2007, s. 14).

Maddi ve tinsel gönence sılanın dışında uzanılacağı inancının keskinliğine karşın Akengin'in yaşam serüveni düşünüldüğünde hayal ettiği bu tabloyu dağıtan tecrübelerin kendisinde önce yakınmayı nihai olarak kabullenışı doğurduğu görülecektir. Memuriyet, bürokrasi, sanat, kültür ve özel yaşamında önüne çıkan türlü eşik, dayatma ya da engelleri gurbette aşmakta zorlanışı sanatkâr duyarlılığını da biçimlendirir. Başlangıçta umut imgesine bürünen gurbet, zamanla hayal kırıklıklarının mekânına dönüşecek, mazi ve onun önemli bir bileşeni sila, dinginliğin yurdu

olacaktır. Bu deneyimler ışığında sanatının iç dinamiklerinin *umut*, *yakınma* ve nihai olarak *kabulleniş* duraklarını takip ettiğini söylemek mümkündür: 1970'lere kadar taşınan *umut*, umudun yitirilmesiyle 2000'lere değin süren *yakınma* ve sonrasında dinginlik arayışını içselleştirdiği olgunluk/yaşlılık döneminde *kabulleniş*.

Akengin'in şiirle başlayan, tiyatro, roman ve öyküye açılan sanat yaşamında bu üç durağın izlerini görmek mümkündür. Sıladan kente uzanan macerasında sıra ve kimliği onda ciddi tesirler yaratmış ve sanatkâr duyarlılığını bu iklim üzerinde şekillendirmiştir:

"Öncelikle, ailemizden Rus saldırıları ve işgallerinde verilmiş şehit dedelerimizin hatıraları ile büyütülmüştüm. Yöremizde cereyan etmiş olan Ermeni katliamlarının canlı tanıkları ile iç içe yaşıyorduk. Millî Mücadele mucizesini algıyorduk. "Vatan Millet Sakarya" tekerlemesiyle küçümseme olmasını içine sindiremeyenlerdendim. Dindar bir çevreden ve aileden geliyordum. O değerleri özümsemiştim. Bunun yanı sıra cehaletin örgülerini de içinde barındıran bağnazlıkla iç içe bir çevreyi de yaşıyorduk. Okuduğumuz okullarda zaman zaman dini değerleri toptan ret ve inkâr eden tavırlar, ailede ve çevrede ise bağnazlık kültürü ile çatışıyoruz. Benim gibi nice Anadolu çocuğunun ortak yazgılarından biri de buydu.

İzlemeye çalıştığım solcu edebiyat eserlerinde toplumun acı gerçeklerinin sergilenmesi etkileyiciydi. Onlara bu yönüyle karşı çıkmak doğru olamazdı. Ancak onların, toplumun manevi değerlerine karşı tutumları ile de bağdaşamazdım. Sosyal sorumluluk, millî sorumluluk ve manevi sorumluluk duyguları neden iç içe olmasındı?" (Akengin, 2013, s. 19-20)

Akengin, gurbette, özellikle Ankara'ya taşındıktan sonra, birey ve toplumdaki aşınmanın hızını gözlemleyecektir. Bu nedenle değişimin yavaş ve kendi ritminde ilerlediği sılada biçimlenmiş hayat algısı; değişimin hızlı ve iç dinamiklerden görece bağımsız hareket ettiği kent atmosferini içselleştirmekte zorlanacaktır. Kent yaşamının toplumsal yaşamı aşındırması karşısında "masalsı geçmiş"e yönelerek huzur arayacaktır (Yivli, 2008, s. 283). Değerler şeması üzerine oturttuğu sanatkâr duyarlılığı bu gözlemi sonrası derinlik kazanacak, dış dünyada saptadığı aksaklıkları maziyle onarmayı önceliği haline getirecektir. Şiirinde bu hassasiyetin izlerine belirli düzeyde rastlanmakla birlikte özellikle romanlarında toplumsal dokunun aşınmasına dönük açıklamalar getirecektir.

Akengin'in roman ve öyküleri yazarın hayat serüveni, bununla ilintili yaşam algısından izler taşır. Nitekim romanlarda sıra ile gurbet arasında salınan yaşamların Akengin'in yukarıda işaret edilen yaşantısıyla benzer bir çizgiyi takip ettiği görülür. Bu nedenle onun çocukluk, gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık dönemlerindeki yaşantısını dikkate alarak roman ve öykü karakterlerine yaklaştığımızda yazarın hayat serüvenine özgü kimi hassasiyetlerin eserlerine sirayet ettiği görülecektir.

Bu perspektifle romanlarına yaklaştığımızda çocukluk ve gençlik çağındaki karakterlerde geleceğe ilişkin umut tasavvurunun, Akengin'de olduğu şekliyle, sılada değil gurbette yeşertildiği bir duyarlılıkla karşılaşılır. Bu öz bilinç daha ziyade ekonomik ve sosyal şartların kısıtlılığı içinde yaşam süren sılanın, karakterleri kendi dışında bir arayışa zorlamasından kaynaklanırken çözüm, eğitimin bir basamak olarak kullanılmasında görülür. Temanın bu merkeze oturtulduğu romanlarda, kimlikleri taşrada/sılada şekillenmiş karakterler eğitim yoluyla dâhil oldukları kent

yaşamına intibakta kimi güçlükler yaşar. Bunda romanların vaka zamanının Türkiye'nin 1950 sonrasının politik, ideolojik, ekonomik ve sosyal hareketliliğine, değişim ve kırılma anlarına denk gelmesinin payı olmakla birlikte kent yaşamıyla uzlaşmanın önündeki bir diğer engel; karakterlerin kimlik ve kişiliklerinin taşrada şekillenmiş olmasıdır. Yaşamı taşrada biçimlenmiş karakterler için kent yaşamı; ilişkiler ağı soğuk, kişisel menfaatin öncelendiği, geleneksel normların aşındırıldığı bir dünyadır. Algıları dış dünyanın yozlaşmış unsurlarına yoğunlaştıkça kendilerini toplumsal hayattan soyutlayan bu karakterler benliklerini korudukları hissiyatı içinde yalnızlığı seçer. Genç yaşta siladan ayrılan, nihai olarak kentte ekonomik, sosyal ve kültürel sıçrama, değişim arayan bu karakterlerin bilinçaltılarında taşralı geçmiş ise yakasını bırakmaz:

"Belki bu duyguların içerisinde biraz da köylü gururu denilen o diklik vardı. Gerçi kendilerini artık köylü sayamazlardı ama henüz şehirli de sayılmazlardı" (Akengin, 2004, s. 58).

"- Beğenmedin mi yoksa türkümü, dedi.

- Beğendim sözü yeter mi ki sevgilim.

- Ama sormuyorsun ki "neden dağlar?"

- Dağlara baktığın için, yücelerinden ilham aldığın için...

- Hayır, Bilemedin... Ben söyleyeyim. Dağlı bir sevgilim olduğu için. Ne bakıp duruyorsun. Sensin o dağlı.

- Yani, köylülüğümü ima ediyorsun..." (Akengin, 1987, s. 65)

Akengin'in romanlarında şehre tutunma ya da modern yaşama uyum çabası ile taşralılık duygusunu aşma arzusu eş zamanlılık arz eder. Yazardaki bu duyarlılığın kendi yaşamöyküsüyle de ilişkilendirilecek noktaları vardır. Romanların vaka zamanlarının Akengin'in gurbetle tanıştığı 1950 sonrasıyla uyumlu oluşu yazarın kendi yaşantısı yoluyla edindiği gözlem, deneyim ve buna bağlı gelişen hassasiyetleri eserlerine taşımasının önünü açar. Nitekim roman karakterlerinin şehre tutunma, uyum sürecinde yaşadığı güçlükleri hatırlatan bir süreci Akengin de yaşamıştır. Ankara'ya taşındığı ilk yıllarda kent yalnızlığını aşmakta zorlandığını gördüğünde silya yakın bir taşra şehrine tayinini aldırılmayı dahi düşünenecektir:

"Ankara'nın o yıllardaki beton ağırlıklı havasından hoşnut olmamıştım. Ayrıca büyükşehirdeki insan ilişkilerinin taşra şehir ve kasabalarına kıyasla soğuk bir havası da vardı. Bayburt, Erzurum, Sultandağı gibi, birebir dostlukların, sıcak ilişkilerin yaşandığı ortamlardan sonra şimdi sakinlerinden olduğum bu şehirde içten içe bunalımlar yaşıyordum. Taşra içtenliğini özlüyordum." (Akengin, 2013, s. 31).

Yalnızlığını ve kente uyum güçlüğünü göçle çözmeye çalıştığı 1973'teki bu arayış akim kalacak; başkentin kültürel ve sosyal iklimini tanıyacağı bir süreci başlatacaktır. Ancak taşradan göç ettiği gerçeğini unutmadan sosyal ve ekonomik statü bağlamında kent yaşamına dâhil olma arayışı roman karakterlerinin önemli bir hassasiyeti olacaktır. Kimlik ve kişilikleri taşrada şekillenmiş bu karakterlerin öncelikle yeni muhitte kendilerini kanıtlamaya dönük bir psikoloji içinde enerji tükettikleri; zamanla gelişen aşinalıkla şehrin toplumsal dokusunu eleştiriye tabi tuttıkları görülecektir.

Bu karakterleri şehre tutunma çabasında oldukları gençlik ve şehrin ilişkiler ağını kavradıkları yaşlılık dönemi bağlamında iki aşamada irdelemek mümkündür. Karakterler gençlik çağında şehre tutunma çabasına yoğunlaşırken yaşlılık dönemlerinde kent yaşamına dönük

eleştirel tutum geliştirir. Burada öyküleriyle mukayese imkânı veren nokta, romanlardaki yaşlı karakterlerle öykülerdeki yaşlı karakterin tutumlarındaki farklılıktır. Romanlardaki yaşlı karakterlerde şehre ve yaşam pratiklerine dönük eleştirel bir yaklaşım hâkimdir. İdeolojik, politik, toplumsal sorunlara dikkat kesilen bu karakterlerin dış dünyada tespit ettikleri aksaklıkları onarma çabasının zayıflığı çoğu zaman kendilerini toplumdan soyutlama ve içe kapanmayla neticelenir. Mazilerindeki hayal kırıklığı ve başarısızlıkların nedenini dış etmenlere bağlama eğilimi onları “toplumun şimdisi”nden hoşnut olamayışa sürüklemiştir. “Şimdi”den hoşnutsuzluk; mesut hayaller kurduğu çocukluk ve gençlik çağına yönelimle sonuçlanır. Hâlden hoşnutsuzluğun yarattığı gerilimi yatıştırma isteği içinde yüzünü maziye dönmeleri gurbetin/kentin karşı kutbunda sılanın/taşranın dingin bir evrene dönüşmesinin önünü açar. Ancak nihai olarak kendilerini ne çocukluk çağının mekânı sılaya ne de hayallerini gerçekleştirmeye imkân vermeyen gurbete/şehre ait hissediler ve her iki mekâna da yabancılaşırlar.

Akengin, öykülerinde ise çocukluğu ekseriyetle taşrada geçen; gençlik ve yetişkinlik dönemini şehirde deneyimleyen yaşlı karakterlere yer verir. Uzun bir çaba sonrası kent atmosferini içselleştirmiş bu karakterlerden “Hünkâr Nine”de bir senaristin; “Ressamın Gün Batımı”nda ressamın, “Mavi Mezar”da gazetecinin, “Selami’nin Aynaları”nda yurtdışında yaşamış bir şiir heveslisinin, “Altınkapı”da emekli üniversite hocasının, “Korona Günlükleri”nde müteahhidin, “Bestekâr”da emekli üniversite hocası bir bestekârın merkeze alındığı görülür.

Kent deneyim ve olanakları sayesinde belli bir konfor ve tecrübeye, kültürel ve estetik zevke ulaşmış bu karakterler -yaşlılığın da etkisiyle- kaygı, heves ve ihtiras zincirlerinden kurtulmuş, dingin bir kavrayışa ulaşmışlardır. Kent yaşamı içinde inşa ettikleri bu benlik sayesinde dış dünya ile sorunlu bir ilişki yürütmezler; hâle ya da maziye ilişkin algıları da yaşamda belli bir yetkinlik, güç ve başarı kazanmış olmanın keyfiyeti içinde gelişir. Bu bağlamda sıla, bir kaçış arayışının mekânı olmaktan ziyade yaşlılığın filizlendirdiği çocukluk ve gençlik hatıralarını romantik düzeyde anımsayış hâlini alır. Bellekteki sılaya ilişkin çağrışımlar ise nihai olarak “şimdi”de ulaştıkları başarının kıymetini belirgin kılan nostaljik hatırlayışlar olarak yerini alır.

Yaşlı karakterlerin kent/gurbet-taşra/sıla algılarının roman ve öykülerde bu şekilde farklılık arz etmesinde eserlerin yazılış dönemleri ile yazarın yaşantısının etkili olduğunu söylemek mümkündür. Akengin’in 2016’da yayımladığı *Karınca Düşü* dışındaki romanları yazarın yetişkinlik dönemine denk gelirken öyküleri yaşlılık dönemi ürünleridir. İlk öykülerini yayımladığı yıla rastlayan *Karınca Düşü*’nde esasında önceki romanlarında görüldüğü üzere taşradan göç ederek kendisini kentte kanıtlama çabası güden bir hayat hikâyesine odaklanılmadığı gibi mazinin yıkımlarıyla boğuşmak durumunda kalan içe dönük bir karaktere yer verilmez. Bu bağlamda Akengin’in yetişkinlik döneminde yazdığı romanlar ile yaşlılığında yazdığı öykülerinde –buna son romanını da dâhil edebiliriz- yaşlı karakterlerin sıla/taşra, kent/gurbet algısının betimlenişinde farklılıklar görüldüğünü söyleyebiliriz. Romanların nesnel zamanının Akengin’in çocukluk sonrası dönemiyle koşutluğundan hareketle yazarın kendi tecrübe, yaşantı ve tasavvurlarını romanlarına önemli ölçüde aktardığını söylemek mümkündür.

Akengin'in yaşam döngüsünün henüz yetişkinlikten yaşlılığa evrilmediği bir dönemde yazdığı bu romanlardaki yaşlı karakterler de temanın merkezindedir. Sıladan kente göçün üzerinden uzun yıllar geçmesine karşın kent yaşam ve kabulleriyle uyuşmakta güçlük çeken bu yaşlı karakterler kendileri ile dış dünya arasında bir uzlaşma yakalamakta zorlanır ve mazinin kırılma anlarına dönerek onu yeniden inşa etmek isterler. *Öykülerdeki yaşlı karakterler* ise yaşamı olduğu şekliyle kabul etme eğiliminde oldukları gibi mazi, şimdi ve gelecek tasavvurlarında yaşlılığa özgü bir durulmayla iç içedirler.

Yahya Akengin

Bu farklılığın, Akengin'in yaşamıyla koşutluk oluşturduğunu yayımladığı iki hatıratı *Siyasetname ya da Bir Seçim Hikâyesi* ile *Bir Semaverlik Muhabbeti*'te görmek mümkündür. Bu hatıratlarda kültür-sanat ve edebiyat çevresinde, öğretmenlikten bürokratlığa uzanan mesaisinde ve politikaya atıldığı dönemde amaçladığı noktaya ulaşamamış bir aydının serzenişleriyle karşılaşılır. Sıladan büyük umutlarla çıktığı yolculuğun, başkentin; sanat, edebiyat, bürokrasi ve siyaset koridorlarında yara aldığı tecrübe etmek Akengin'i karamsarlığa sürüklemiş görünmektedir: *"Bazen düşünmüyorum değilim, ben böyle toplumun genelgeçer çizgisine uyumsuzluk gösterirken, acaba bu topluma bir yararım oluyor mu diye... Kendime bir yararı olmadığı belli zaten..."* (Akengin, 2013, s. 170).

Akengin'in serzenişten kabullenişe evrilişi, yetişkinlikten yaşlılık dönemine geçişiyle de koşuttur. 1970'lerden 2000'lere uzanan bu serzeniş dönemi romanlarının da odağında olan bir evrendir. Bu dönem ruh halinin bir ölçüde eserlerine sirayet etmesi muhtemeldir. Özellikle *yetişkinlik dönemi* eserleri olan romanlarındaki yaşlı karakterle *yaşlılık dönemi* eserleri olan öykülerindeki yaşlı karakterlerin kente ve sılaya yaklaşımları bu bakımdan farklılık arz eder. Bu durum yazarın; yetişkinlik dönemi hırs, beklenti ve hayal kırıklıklarının yol açtığı ruh halini, romanlarındaki yaşlı karakterlere taşıdığını; durulma ve kabullenişin belirlediği yaşlılık döneminde yazdığı öykülerinde ise yaşlı karakteri kendisiyle koşut bir biçimde hırs, beklenti ve bunalımdan arınmış bir ruh halinde betimlediğini göstermektedir.

2. AŞK HÜSRANI

Akengin'in sanatında aşk temi, geleneğin aşk tasavvurundan beslenmekle birlikte, özellikle gençlik çağında yaşadığı iki aşk macerasının hüsrarla neticelenmesinden belirgin ölçüde izler taşır: *"İlki Erzurum'da diğeri Sultandağı'nda olmak üzere iki aşk macerası yaşayan Akengin'in bu iki macerası da arzu etmediği şekilde, ayrılıkla neticelenir"* (Karoğlu, 2021, s. 205). Bu ayrılıkların Akengin'in ilk şiirlerinde hüznü ama gururlu bir âşık imgesini belirgin kılacak; zihni bu

geçmişten beslenen şiirsel özne, sevdiğine daima uzaktan seslenecek ve yaşanan değil yaşanmış bir aşkı terennüm edecektir.

Âşık ile sevgili arasındaki uzaklığın varlığını koruduğu bu şiir evreninde olduğu gibi Akengin'in diğer eserlerinde de bu mesafeyi büyük ölçüde gözettiğini görürüz. Maziye matuf aşk izleği, -şiirinde olduğu gibi- roman ve öykülerinde de merkeze oturtulmakla birlikte bu iki türdeki eserlerin farklı zaman dilimlerinde kaleme alınmış olmasının kimi farklılıkları doğurduğu görülecektir.

Akengin'in daha ziyade çocuk ve genç okuyucuları hedeflediği *Özlem Yokuşları* ve *Oğuz Dede* dışında tutulmak kaydıyla diğer romanları *Dönüş Acıları*, *Yaralı Dağlar*, *Sarkaç*, *Aşka Verilmiş Muhtıra* ve *Karınca Düşü*'nde aşk izleğine yer verdiği görülür. Bu romanlarda -*Dönüş Acıları*'nda kısmen yaşanan aşka yer verilmekle birlikte- mazide kalmış bir aşk ilişkisinin, karakterlerin "şimdi"sinde yarattığı etkiye yoğunlaşan bir aşk motifiyle karşılaşılır. Ayrılığın hüznü içinde dış dünya ile bağı zayıflayan ve iç dünyasına kapanan karakterler, kişilik oluşumlarını bu yolla daha ileri bir seviyeye taşıdıkları inancı içinde ayrılığı yüceltirler. Aşk hatırasıyla hayal dünyasında oyalanan bu karakterler ilişkiyi sonlandırma biçimlerini, aşk hatırasına sadakatlerini öne çıkararak kendilerini sağaltıcı unsurlar bulurlar. Ancak mazinin mesut anlarıyla hâldeki yaşantılarını kıyasa yöneldiklerinde derin bir çıkmaza sürüklenir ve saadeti kaçırmış olmanın tazyiki altında dış dünyayı olumsuz bir gözle algılamaya başlarlar. Bu yüzden sosyal hayata ilişkin tasavvurları çoğu kez eleştirel bir yaklaşım barındırır ve bu durum onları gittikçe kendi kabuğunda, iç âleminde yaşamaya zorlar.

Aşk hüsrânı sonrası erkeklerin yuva kurması ise gerçeği kabullenişten sonra çoğunlukla "mantık evliliği" düşüncesi etrafında gelişir. Aşkına kavuşamayacağı gerçeğini kabullenen erkeklerin evlilikleri, zamanla eşler arasındaki uyumsuzlukların tetikleyicisi olur ve kocalar, aşk hatıralarına sığınmayı seçer. Bununla birlikte eşler arasındaki anlaşmazlıkların, erkeğin aşk hatırasına yönelmesinin gerekçesi; ekseriyetle erkeğin hayatını güçleştiren kadına mâl edilir. Nitekim *Yaralı Dağlar* ve *Aşka Verilmiş Muhtıra*'da evliliğin sorunlu bir hâl almasına kadının mizaç, anlayış ve öncelikleri yol açar. Olumsuz kadın imajının karşısına ise ilgi, merak ve duyarlılıklarıyla öne çıkan bir koca yerleştirilir. Bu aksa oturtulan vaka halkalarıyla erkeğin aşk hatırasına sığınması ve eşinden uzaklaşması olağan hâl getirilir. Mazideki aşkı unutturmayan evlilik ise erkek açısından çocuklarının saadeti için katlanılan bir sürece dönüşür. Bununla birlikte ben anlatıcının tercih edildiği *Sarkaç*'ta evliliğin sorunlu bir hâl almasına sebep olarak kocanın gösterilmesi, *Karınca Düşü*'nde sorunlu evlilik vurgusundan kaçınılması dikkate değerdir. *Sarkaç*'ta aşkla kurulduğu düşünülen yuva; erkeğin kıskançlık, ilgisizlik ve aldatmaları nedeniyle ayrılıkla neticelenir. *Karınca Düşü*'nde hapse düştüğü için sevdiğiyle iletişimi kopan erkek, ona ulaşmak çabasına girmeyerek yeni bir evlilik yapar. Ancak bu evlilik; kadının çocuklarıyla İstanbul'da, kocanın işi gereği Kars'ta yaşadığı, eşlerin zaman zaman görüşme imkânı buldukları ve duygusal bağı zayıf bir seyir izlediği birliktelik içerir.

Şu hâlde Akengin'in romanlarında aşk ile evliliğin bir aradalığından bahsetmek hayli güçtür. Aksine ya mazideki aşk, evliliğe gölge düşürmekte ya da evlilik, aşkı söndürmektedir. Bununla birlikte mazideki aşkların ufkunda daima evlilik düşüncesi yer almış ancak erkeğin taşralı, kadının

kentli oluşandan kaynaklanan sosyal, ekonomik ve kültürel farklılıklar nedeniyle ailenin dayatmalarına boğun eğen kadının çaresizliği içinde evlilik gerçekleşmemiştir. Maziye ilişkin bu atıflar ana karakterin kadın olduğu *Sarkaç* dışındaki romanlarda erkek karakterler zaviyesinden ele alınır. Bu tercihin, ayrılığa neden olarak kadın ve ailesini işaret etmeye; erkeğin haklılığını belirgin kılmaya dönük bir çaba taşıdığını söylemek mümkündür.

Ayrılık aşamasında öne çıkan motif ise erkeklerin aşklarını kadının sınavı görmeleri ve ayrılığa neden olan unsurları kendileri açısından bir “onur” meselesi haline getirmeleridir. Bu yüzden aşk ilişkilerinde sorunlar belirdiğinde bunu karşı tarafın zayıflığına hamletmekte ve aşkları için mücadeleyi sevdiğinden beklemektedirler. Sorunlar baş gösterdiğinde aşklarının sınındığı düşüncesine kapılan erkeğin kendisini konumlandığı nokta ise “onurlu” bir şekilde sevdiğini “beklemek”tir. Onurlu bekleyişi hüsrarla neticelenen erkeğin bu aşamadan sonraki ruh hali ise aşk sınavını ver(e)meyen sevgiliye sitem etmektir. Romanlarındaki bu motifin 1969’da yayımladığı *İstesem* kitabında yer alan “Git” şiiriyle koşutluğu dikkat çekicidir:

“Sen beni ya anlamadın ya da sevmedin
Karakedileri gördün de dolaşırken aramızda
Öfkelenmedin, isyan etmedin, çekil demedin
Aldanmış görünüp, aldattın biraz da

Ama artık git
Sevgiyse de nefretse de yeter
Suçlu ya sen ya ben ya da kader
Arayıp ta bulsak ne çıkar
Çekildi aramıza bir aşılmaz set...
Uzaklara alınmış bir bilet gibi
Dilersen dişlerinle yırt
Bir zamanlar bana aralanan o kalbi” (Akengin, 1969, s. 45-46).

Şiirde olduğu gibi ayrılığı onurlu bir tavrın neticesi addeden erkekler başlangıçta güçlü kalabilseler de zamanla kabaran özlem duygularının tesiriyle “bekleme”nin, sorumluluğu sevdiğine yüklemenin yanlışlığını görürler. *Aşka Verilmiş Muhtıra*’da Selim, bu çıkmazı şöyle kabullenecektir: “Aşk ve gurur çarpışmasında ikincisi mi üstün gelmişti? Ne biçim gururdu bu?” (Akengin, 2004, s. 86).

Akengin’in bahsi geçen romanlarının vaka zamanı, aşk hüsrani sonrası evlilik yapmış erkeklerin gençlik aşklarının kırılma anlarındaki edilgen tavırlarına dönük yazıklanmalarını açılar. Mazideki yıkımın tesirinden kurtul(a)mayan bu karakterler dış dünyayı hüznün penceresinden algılamaya başlar. Mazilerindeki aşk sızının “şimdi”de yarattığı kasvet onları; hüzne teşne bir yaşama, dış dünyaya neşenin değil kederin penceresinden bakmaya, toplumsal ilişkilerdeki arızalara yoğunlaşmaya ve yaşamı sorunlar yumağı hâlinde algılamaya sevk eder. Mazisini kendi dışındakilerle paylaşmayı bir değer yitimi görmeleri ve hatıraları iç âlemlerinde diri tutma eğilimleri kendilerini toplumdan soyutlamaya götürür. Sığındıkları liman ise aşk hatırasıdır ancak bu mazinin parçası sevgiliye ulaşma çabası gütmeyiz. Âşık; sevdiğiyle arasındaki mekânsal ve zamansal uzaklığın emniyeti içinde hasretin duygulanımlarını

yaşamaktan hoşnuttur. *Karınca Düşü*'nde Fazıl, aşkı Aysel'e ulaşma çabasından vazgeçişini şöyle gerekçelendirir: "Birlikte sevdikleri şarkılardan biri Aysel'in yerine geçmişti: "Dedin ki aşkıdan daha güzel hasretin..." (Akengin, 2016, s. 50).

Romanlardaki erkek karakterlerin gençlik, yetişkinlik ya da yaşlılık dönemlerinin ortak noktası, sevdiğine kavuşma arzusundan ziyade onun hatıraları, hasretinin duygulanımları yoluyla dünyayı anlamlı kılmaya eğilimidir. Aşkın dış dünyayı sevgili perdesinden algılamasını; sevgilinin aşkın dünyasını yerinden oynatması, onun yerine kendisinin geçmesi olarak ifade eden Gasset'e göre âşık bu süreçte ruhsal bir devinim içinde biteviye sevdiğine doğru akış hâlinindedir (Gasset, 2017). Akengin'in erkek karakterlerine haz veren -Gasset'in de işaret ettiği üzere- sevdiğine, onun hatırasına yönelerek dünyayı anlamlı kılmaktır. Sevdiğine kavuşma ihtimali ise bu akışın yarattığı duyguyu sekteye uğratacağı, gerçeğin dünyasına dönüleceği tedirginliği içinde arzu edilmez. Nitekim *Aşka Verilmiş Muhtıra* ve *Karınca Düşü*'nde eski âşıklar yıllar sonra ancak kavuşma ihtimallerinin olmadığı bir gerçeklik zemininde bir araya gelecektir. *Aşka Verilmiş Muhtıra*'da Selim'in eski aşkı Seher'le yıllar sonra karşılaşmasının anlamı, onun kırgın olmadığı bilgisine erişmek bağlamında önem arz eder. Böylece yücelttiği aşk hatırası, ayrılığın yaşattığı duygulanımlar anlamını yitirmeyecek, görüşme sonrasında kendi iç âleminde oyalanmaya devam edecektir. Buluşması bu bağlamda kavuşma umudunu harekete geçirmekten ziyade aşk hatırasına canlılık kazandıran yeni bir aşkı olacaktır. Bu yüzden erkekler, yıllar sonra gelen buluşmada kendilerini kavuşma ihtimalinin çok uzağında konumlandırma gayreti içindedir. *Aşka Verilmiş Muhtıra*'da Selim, bu duvarı şu şekilde inşa eder: "Burası antikacılar hanı. Düşündüm ki biz de birer antika olduk... O yüzden seçtim." (Akengin, 2004, s. 165). Benzer şekilde *Karınca Düşü*'nde, eski aşkıyla yıllar sonraki buluşmada Fazıl için Aysel bir "hatıra"dır ve "Aysel'i değil, yıllar önceki kendisini arıyordu"r (Akengin, 2016, s. 50).

Akengin'in romanlarında olduğu gibi öykülerinde de aşk; karakterlerin gençlik maceraları, maziye matuf bir deneyim şeklinde betimlenir. Aşk serüvenlerinin sonlanmasında tetikleyici öge benzer şekilde gençler arasındaki sosyal ve ekonomik farklılıktır. Aşkın her tür engeli aşacağı inancı içinde erkek; taşralı oluşun, sevdiğiyse sosyal ve ekonomik farklılığın ilişkiyi sorunlu hâle getirmesi ve evliliğin gittikçe zayıf bir ihtimal halini alması karşısında vakur, onurlu bir tavır takınarak kendisini güçlü kılmak ister. "Ressamın Gün Batımı"nda Süheyla'nın annesi; sosyal ve ekonomik gerekçelerle gençlerin evliliklerini onaylamadığında Raci, şu tavrı takınır:

"Raci incinmişti. Süheyla yanlarında değildi. Bu durum da kafasında birtakım sorulara yol açıyordu. Beklemişti ki o da bu an burada olsun ve annesine söyleyebilirdi: "Ben Raci'yi seviyorum." diyebilirdi.

Kararlı bir duruş takınarak ayağa kalktı. Biraz da Yeşilçam'ın delikanlı jönleri gibi bir tavrıyla:

-Kızınızı seviyorum. O bana "evet" dediği müddetçe peşindeyim. Ama eğer o "hayır" derse benim için de biter...

Saygılı bir tavır takınarak elini öptü, çıkıp gitti." (Akengin, 2017, s. 33).

"Altınkapı"da Şakir'le "şehir kızı, zengin bir aileye mensup" (Akengin, 1997, s. 48) Nihayet'in aşkları evlilik aşamasına giderken sosyal ve ekonomik statü farkı önemli bir bariyere dönüşür. "Korona Günlükleri"nde Feridun'un, kâtipliğini yaptığı otelin sahibinin kızıyla yaşadığı aşk,

ekonomik farklılık bariyerinde dağılır; bu hazin sonun benliğinde “açtığı yaralar ömür boyu peşini bırakma”z (Akengin, 2020, s. 55).

Sosyal, ekonomik ve kültürel farklılıkların aşkı hüsrana dönüştürmesi, erkeğin bu aşamadan sonra onurlu, vakur tavra yönelmesi, aşk sınavının kadına hasredilmesi roman karakterlerinin aşk maceralarıyla da önemli ölçüde benzerlik taşır. Bununla birlikte roman ve öykü karakterlerinin bu gençlik maceralarını “anlatı şimdisi”nde algılama biçimleri, ayrılıkların hâldeki yaşantılarına tesiri önemli değişiklikler barındırır. Aşk hüsrânının yıkımlarından, tesirlerinden sıyrıl(a)mayan roman karakteri -yaşlı karakterler de buna dâhildir- yaşamlarını mazinin yıkıntıları üzerine inşa ettikleri düşüncesindedir. Bu zoraki inşa süreci mutluluk tasavvuruyla oluşturulmadığı için karakterlerde yaşama içkin bir katılım arzusu belirmez. Nitekim *Yaralı Dağlar*'da gençlik aşkını unutamayan Emekli Öğretmen Şeref, yaşamını anlamlı kılmaktan oldukça uzaktır: “Fakat aşkı tanımış ve tatmıştı. Hem de ruhunun derinliklerine ve iliklerine kadar. Böyle bir tanınmanın ardından ayrılığın getirdiği boşluk mezara kadar sürüp giden öksüzlük gibiydi.” (Akengin, 1987, s. 43).

Akengin'in Türk Edebiyatı dergisinde yayımladığı “Yeniden” şiirindeki “Hüzünlü demlenmedi ömrümün hiçbir neşesi” (Akengin, 2000, s. 16) dizelerini anıştıran ruh hâli roman karakterlerinin benlik oluşumunun da belirleyicisidir. Mesut günler geçmişte kalmış; şimdi ve gelecek ise düşsel, yitik olan sevgili ve hatırasını hayal dünyasında yaşatarak anlamlı kılınmıştır. Anışlar yoluyla hüznü derinleşen karakterler, bundan neşe damıttıkları yanılısaması içindedir. Dış gerçeklikte değil hayal dünyasında oyalanmak onları hüznün gölgesinde bir neşeye, toplumdan soyutlanmaya ve nihai olarak yalnızlığa yöneltir. Bu yüzden dış dünyadan neşe devşiremeyen roman karakterlerinde sosyal hayata ilişkin olumsuz bir bakış yayılır.

Benzer aşk hüsrânı yaşamalarına karşın öykü karakterlerinin ise gerek maziyi anımsayışlarında gerekse dış dünyayla ilişkilerinde roman karakterleri gibi güçlük yaşamadıkları görülür. Çocukluk ve gençlik anılarının peşi sıra gelen aşk hüsrânını anış, daha ziyade mazide kalan nostaljik, romantik hatırlayışlar zaviyesindedir. “Selami'nin Aynaları” ve “Ressamın Gün Batımı” öykülerinde roman karakterlerindeki hüznü hatırlayış anlatıya yayılmakla birlikte vakanın dinamiklerinin bu kederli dokuyu tırmandırdığını söylemeliyiz. “Selami'nin Aynaları”nda mezunlar buluşmasına ilk defa katılan Selami'de hüznü derinleştiren, gençlik aşkı için yazdığı şiirinin okunmasıyla arkadaşları arasında bu gizli sevgilinin kim olacağına dair “masum ve mini” dedikodunun yayılmasıdır. “Ressamın Gün Batımı”nda Raci, yıllar sonra bir kır kahvesinde eski aşkıyla karşılaşıncı zihni mazideki aşk macerasına kayar. Bu iki karakter de roman karakterleri gibi kendilerini dış dünyadan soyutlayarak değil tesadüflerin, buluşmaların, dış etmenlerin tazyikiyle aşk hatırasına yönelir.

Öykülerdeki erkek karakterlerin evlilik hayatı ise romanlardaki gibi bir dizi sorunu içinde barındıran, güçlkle ilerleyen ya da eşler arasında duygusal yakınlığın kurul(a)madığı bir süreç içermez. Aksine “Ressamın Gün Batımı”nda görüldüğü üzere erkek, gençlik aşkıyla karşılaşmanın yarattığı gerilimi eşinin varlığıyla dağıtır. “Mavi Mezar”da eşi ve çocuklarıyla uzun zamandır görüşemediği için özlem duygusu kabaran Yurdal, tutuklanma pahasına eşiyle görüşür. Romanlarda erkeğin sığındığı liman, sevgilinin hayali ve hatırasıyken öykülerde erkeğin limanı, büyük ölçüde eşidir.

Eski âşıkların yıllar sonraki rastlaşmaları da roman ve öykülerde belirgin farklılıklar içerir. “Ressamın Gün Batımı”nda olduğu üzere evliliğin mesut evreninde yumuşatılan mazi yarası; “Altınkapı” ve “Bestekâr”da eski âşıkların kavuşmasıyla onarılır. “Altınkapı”da hatıratını yazmak için huzurevinin sükûnetini tercih eden Şakir’i ziyarete gelen Nihayet, eski aşkının gönlünü alarak evliliğin önünü açar. “Bestekâr”da Hilmi Emin, evhamlarından ötürü ayrılmak durumunda kaldığı eski aşkı Hande’yle festivaldeki karşılaşma sonrası kuruntularından sıyrılarak evliliğe adım atar.

Akengin’in, romanlarında karşımıza çıkmayan bu izleğe öykülerinde yer vermesi dikkat çekicidir. Bu değişimin nedenlerine eğilirken aşk hüsrânı yaşayan roman-öykü karakterleri ile yazarın bizzat kendi yaşam serüvenine bakmak gerekmektedir.

Akengin’in romanlarında genç karakterlerin aşk hüsrânının yarattığı tahribatı onarma arayışlarının tereddütlü bir hal aldığı, yaşlı karakterlerin ise üzerinden uzun bir zaman geçen aşk hatırasını yaşamı anlamlı kılan bir deneyim addettikleri ve bu mazide oyalanarak dış dünyayı yadsıdıkları görülür. Bu bağlamda roman ve öykülerdeki yaşlı karakterlerin mazideki aşkı “şimdi”de algılama, anlamlandırma biçimlerinde belirgin farklar göze çarpar.

Yıllar sonra eski aşklarıyla olası bir buluşma ya da rastlaşmanın mahiyetine dair zihinleri berrak olmayan roman karakterleri ekseriyetle ikircikli bir ruh hâli taşır. Bunda yaşadıkları geçmişi yüceltmekle birlikte erkeğin, aşk sınavını kaybettiğini düşündüğü sevgiliye duyduğu sitemkâr havanın durulmamış olması da etkili görünmektedir. *Yaralı Dağlar*’da Şeref, gençlik aşkıyla son buluştukları yere yaşlılığında kulübe inşa eder. Ancak “şahsi mutluluğunu unutmuş bir baba” (Akengin, 1987, s. 125) olarak sevdiğine kavuşma ihtimalini dahi tasavvur edemez. Aşka Verilmiş Muhtıra’da Selim için Pirinç Han’daki buluşma “Hiçbir yoruma yer bırakmayan, gerçek, ama olağanüstü bir düş”tür (Akengin, 2004, s. 162). Karınca Düşü’nde Fazıl için yıllar sonra eski aşkı Aysel’le buluşmak “o yıllardaki hayalleri, özlemleri ve yaşanmışlıkları arama patikasına” dalmaktır (Akengin, 2016, s. 52).

Bu üç buluşmanın mahiyetine bakıldığında kavuşmaya evrilmesinin önündeki engelin, mutlu bir yuva inşa edilmiş olmasa da, evlilik olduğu görülür. Evlilikler aşk hüsrânı unutturmamış, bu mazinin “şimdi”ye tesirini ortadan kaldıramadığı gibi derinleştirmiş ancak âşıkların kavuşma imkânlarının önünü tıkayıcı bir fonksiyon icra etmiştir.

Roman karakterlerinin aksine kimi karakterlerin sevdikleriyle evlilik kararı aldığı öykülerde ise buna uygun bir zemin inşa edildiği görülür. Eski âşıkların yıllar sonraki karşılaşmalarının evlilik kararına uzandığı “Altınkapı”da Şakir ve aşkı Nihayet eşlerini kaybetmiştir; “Bestekâr”da Hilmi, müzmin bir bekâr, gençlik aşkı Nihayet ise kocasını kaybetmiş bir duldur. Dolayısıyla âşıkların gençlik dönemlerinde gerçekleştiremedikleri evliliğe adım atmalarının önünde hiçbir bariyer kalmamıştır.

Burada dikkate değer nokta romanların aksine öykülerde yaşlı karakterlerin mazi, şimdi ve gelecekle barışık olması, bazılarının ise gençlik aşklarına kavuşmasıdır. Bu tercihte Akengin’in hayat serüveni ve yaşam algısının yapıtlarına sızmasından bahsetmek mümkündür. Akengin, yedi romanından ilkinin 1981’de sonuncusunu 2016’da, yedi öyküsünden ilkinin ise 2016’da yayımlar. Yayımlanma dönemleri birbirine yakın olan son romanı ile öykülerinde mazideki aşk hüsrânının

yaşlı karakterleri yaşamdan uzaklaştıracak bir mahiyet arz etmediği görülür. Bu bağlamda Akengin'in son romanı *Karınca Düşü*'ndeki yaşlı karakterin maziyle ilişkisinin öykülerdeki durulmuş, dingin karakterleri andırdığını söylemeliyiz. Buna karşın *Karınca Düşü*'nden on bir yıl önce, 2005'te, yayımlanan *Aşka Verilmiş Muhtıra* ile öncesinde yayımlanan romanlarda karakterlerin; mazideki aşk hüsrânının tesirinden kurtulamadıkları ve bu nedenle "şimdi"yle sorunlu bir ilişki yürüttükleri görülür. Bu durum Akengin'in son dönemde, mazideki aşkın karakterlerin şimdisine tesirini ele alışıta bir değişikliğe gittiğini gösterir. Değişimin somut örneklerini ise öykülerinde ortaya koyar. Bu nedenle *yetişkinlik döneminde yazılan romanlarda* karakterlerin, aşk hüsrânının tesirinden sıyrılmadığını; *yaşlılık döneminde yazılan öykülerde* ise –son romanını da bu döneme ekleyebiliriz- karakterlerin aşka hüsrânı perdesinden bakmadığını, onu romantik bir gençlik hatırası olarak yâd ettiğini ve sevdiklerine kavuşma "cesaret"i yakaladıklarını görürüz.

Aşk motifindeki bu belirgin değişimi Akengin'in şiirinde de takip etmek mümkündür. Şiirindeki aşkın işlenişinde, zamanla değişim göstermesinde –roman ve öykülerinde olduğu gibi- iki aşk macerasının izleri, etkileri vardır. Akengin'in gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık dönemine göre aşkın yer edinişi üç aşamalı bir seyir izlediğini söyleyebiliriz. İlk şiirlerinde aşk hüsrânı yaşamış şiirsel öznenin sitemkâr halinin Akengin'in aşk maceralarına göndermeler içerdiğini görürüz. 1970'de yayımlanan ve Erzurum'daki aşkına sitemde bulunduğu "Ak Sevda" şiirinde; mantık evliliğine razı olan, hayale sığınan roman karakterlerinin ruh dünyasını çağrıştıran bir evrenle karşılaşılır:

"Ama genciz...
Vitrinlerde kumaş arar gibi
Bir yâr ya da bir eş bulmak
Sonra kader deyip, uzak...
Çok uzaklarda sığınmak
Hayal dışı limanlara

Kar yağıyor Erzurum'da bizsiz yarınlara
Bir daha izlerimiz olmayacak
Öldü, dedim sen de söyle tutkumuzu soranlara" (Akengin, 1970, s. 9)

İlk dönem şiirlerindeki aşk maceralarına dönük bu vurgu, yetişkinlik döneminde –bunda evliliğin de etkisi olduğunu söylemeliyiz- şiir geleneğinin aşk evreninde eritilecektir. 2000 sonrası şiirinde ise kendi mazisiyle barışık şiirsel öznenin toplumsal geçmişe yönelişi ağırlık kazanacaktır: "Bu bağlamda onun şiirinde bireysel duyarlılıktan toplumsal hassasiyetlere doğru bir eğilimden bahsetmek mümkündür." (Karoğlu, 2021, s. 485).

Şiirindeki bu seyir bize Akengin'in *gençlik döneminde* aşk hüsrânlarının etkisinde kaldığını, *yetişkinlik döneminde* bu ayrılıkların izlerini, kendisinde yarattığı çağrışım evrenini daha soyut düzlemde şiirleştirdiğini, *yaşlılık döneminde* ise aşkı bir hüsrân olarak algılamaktan ziyade deneyim çerçevesine oturarak hatıra cihetinden ele aldığını gösterir.

Yetişkinlik döneminde yazdığı romanları ise şiirinde kendi aşk macerasını açık etmemeye ve çağrışım olanaklarıyla yetinmeye çalıştığı bir döneme rastlar. Bu noktada şunu söylemek mümkündür: Yetişkinlik döneminde mazisindeki aşk hüsrânının etkisinden henüz sıyrılmayan

Akengin, şiirinde bunu imgelemin çağrışım imkânlarıyla açık etmemeye çalışmıştır. Ancak bu mazinin roman karakterlerine büyük ölçüde yansıtıldığı ve açık hâle getirildiğini görürüz. Romanlardaki yaşlı karakterlerin hâlâ aşk hüsrânının etkisinden kurtulamaması, yaşamı bu mazinin tesiri altında algılamaları ve ekseriyetle kendi dünyalarına kapanmaları tesadüfi değildir. Akengin'in yetişkinlik döneminde henüz kendi aşk hüsrânının tesirinden kurtulamaması, romanlarda gençlik çağında yaşadıkları ayrılığın etkisinden sıyrılamamış yaşlı karakterlerle karşılaşmamızın önünü açmıştır. Şiirinde de görüldüğü üzere Akengin'in aşk hüsrânının etkisinden sıyrıldığı yaşlılık döneminde yazdığı öykülerinde ise yaşlı karakterler mazilerindeki yıkımlarla ve yaşamla barışıktır. Bu etkiden sıyrılıp, öykülere yansımış ve ayrılan âşıkların yaşlılık döneminde tekrar kavuşmalarına alan açılmıştır.

Bu tablo bize roman ve öykülerdeki yaşlı karakterlerin mazileriyle, aşk hüsrânlarıyla ilişkilerindeki farklılığın Akengin'in hayat serüveninden kaynaklandığını göstermektedir. Akengin mazi, şimdi ve geleceği uzlaştırmakta güçlük çektiği dönemde yazdığı eserlerde bu gerilimi işlemekten kaçın(a)maz. Romanlarında yaşlı karakterlerin hâlâ bir dinginliğe erişmemesi bu yüzdendir. Yaşlılık Akengin'i durulmaya, sükûnete ulaştırdıktan sonradır ki bu dönemde yazdığı öykülerdeki yaşlı karakterler de hırs, beklenti ve bunların tetiklediği hüzünden sıyrılmış; böylece maziye matuf sıla özlemi ve aşk hüsrânına dingin bir dünyadan bakabilmiştir.

SONUÇ

Akengin'in eğitim sayesinde sıldan gurbete uzanan yaşamı sanatının şekillenmesinde önemli bir unsurdur. Çocukluk ve ilk gençlik çağındaki hayallerini gerçekleştirmenin uzamı olarak beliren gurbet; türlü güçlükleri önüne çıkardığında sanatında maziye yöneliş ve onu yüceltme görülür. Özellikle 1971'de Ankara'ya yerleşmesi taşradan kente taşınmaya indirgenemeyecek kırılmalar içerir. Gençlik dönemindeki aşk ilişkilerini hüsrânla noktalamak, 1970'lerin toplumsal, politik ve ideolojik kargaşası ve başkentin soğuk ilişkiler ağıyla tanışmak; taşradan kente henüz gelmiş genç sanatkârı hüzne, yer yer bunalıma sürükler. Bu aşamada mazi tasarımı; sıla özlemi ve aşk hüsrânının dolayımalarında gezinen bir evrene dönüşür. Bu nedenle sıla-gurbet, aşk-hüsrân arasında salınan roman ve öykü karakterleri Akengin'in hayat çizgisinden önemli ölçüde izler taşıyarak bir bütünlüğe kavuşur.

Akengin'in romanlarının vaka zamanları yazarın gurbet macerasının başladığı 1950 sonrasını kuşatırken kurguda sıla ve aşk hüsrânı önemli bir motif olarak yerini alır. Şehre tutunma, modern yaşamın pratiklerine uyma telaşındaki roman karakterlerinde taşralılık duygusunun baskısı yoğun biçimde hissedilir. Akengin'in yaşamıyla koşut bir biçimde gurbette tutunma çabası içinde bocalayan bu karakterlerde, ekseriyetle sılaya özlem belirir. Aşk izleğinin ağırlıklı olduğu romanlarda karakterler mazideki aşk hüsrânının tesirinden sıyrılamadıkları gibi mazinin bu yıkımı altında hayatın ritmiyle de sağlıklı ilişki yürütemez. Aşk hüsrânı sonrası yaptıkları evlilikler sorunlu bir yapıya büründükçe gençlik dönemi sevdalarını muhayyilesinde yüceltir ve iç dünyalarına kapanmayı seçerler.

Akengin'in yaşlılık dönemi ürünleri olan ve ilki 2016'da yayımlanan öykülerinde ise karakterlerin maziye matuf sıla yaşantıları ve aşk maceralarıyla ilişkileri daha ziyade hatıra

düzeyinde betimlenir. Sıladan kopuşun üzerinden uzun yıllar geçmesi, yaşamda belirli bir konfora ulaşmanın keyfiyeti karakterlerin kent yaşamına intibak sorununu aşmasını da sağlamıştır. Bu nedenle Akengin'in yetişkinlik döneminde yazdığı romanları ile yaşlılık döneminde yazdığı öykülerinde sıla ve aşk motifinde değişimler yaşandığı görülür. Romanlardaki yaşlı karakterlerin sıla ve aşk hüsrânını algılama biçimleri hâlden memnuniyetsizlikten beslenirken öykülerdeki yaşlı karakterlerin "şimdi"yle uzlaşma yeteneğini kazanmış olmaları maziye matuf yaşantılara da sükûnet içinde yaklaşmalarını sağlar.

Akengin'in roman ve öykülerinde yaşlı karakterler üzerinden yaptığı bu tasarruf eserleri yazdığı dönemle de ilişkilidir. Sanat yaşamını gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık dönemi olarak üç aşamalı irdelediğimizde Akengin'in romanlarının –son romanı hariç- yetişkinlik; öykülerinin ise yaşlılık dönemi verimleri olduğu görülür. Gençlik ve yetişkinlik dönemi şiirleriyle roman karakterlerinin dünyasının; son dönem şiirleriyle ise öykü karakterlerinin hayat ve benlik algısının yakınlığı dikkat çekicidir. Nitekim şiirinde sıla özlemi ve aşk hüsrânına ilişkin betimlemeler son dönemde ağırlığını kaybedecek ve toplumsal geçmişe yoğunlaşarak "ben"den "biz"e evrilen bir şiir estetiği oluşturulacaktır. Benzer değişimi yetişkinlik dönemi ürünleri romanları ile yaşlılık dönemi öykülerinde de görmek mümkündür. Bu tablo Akengin'in, kendi mazisinin "şimdi"yi baskılamasından zamanla sıyrıldığını ve bu sürecin roman ve öykülere yansıdığını göstermektedir.

Sıla özlemi ve aşk hüsrânının yarattığı gerilimin zamanla eserlerde yumuşaması sanatkârdaki yaşlılığa bağlı durulmanın bir neticesidir. Yazardaki durulmanın kendisini göstermediği bir dönemde ortaya çıkan romanlarda maziye ilişkin yaşantıları kabullenmekte zorlanan karakterle karşılaşılır. Bu güçlükler Akengin'in de yaşamında önemli ölçüde deneyimlediği eşiklerdir. Yaşlılık döneminde bu eşiği aşması bu dönemde yazdığı öykülerin karakterlerine de yansır. Böylece roman karakterlerinin aksine mazi-şimdi ve gelecekle barışık bir ruh haline kavuşmuş öykü karakterleriyle karşılaşılır. Bu durum anlatılardaki karakterlerin, Akengin'in kendi hayat serüveni, yaşam algısından önemli ölçüde izler taşıdığını göstermektedir. Sıla özlemi ve aşk hüsrânına roman ve öykü karakterlerinin yaklaşım farklılıkları ise yazarın geçirdiği sürecin neticesidir.

KAYNAKLAR

Akengin, Yahya (1969). *İstesen*. Ankara: Ayyıldız Matbaası.

— (1970). *Ak Seveda*. *Emre*(69), s. 9.

— (1973). *Akşamla Gelen*. Ankara: Hisar Yayınları.

— (1987). *Yaralı Dağlar*. Ankara: Akçağ Yayınları.

— (1997). *Altınkapı*. *Beş Hikaye Bir Destan* (s. 43-51). içinde Ankara: Akçağ Yayınları.

— (2000). *Yeniden*. *Türk Edebiyatı*(318), s. 16.

— (2004). *Aşka Verilmiş Muhtıra*. Ankara: Asil Yayınları.

— (2007). *Şehir Mahşerinde Hesaplaşmalar*. *Bizim Külliye*(32), 14-15.

— (2013). *Bir Semaverlik Muhabbet*. Ankara: Akçağ Yayınları.

— (2016). *Karınca Düşü*. Ankara: Akçağ Yayınları.

— — (2017). Ressamın Gün Batımı. *Bizim Külliye*(71), s. 31-33.

— — (2020). Korona Günlükleri. *Bizim Külliye*(85), s. 54-61.

Argın, Şükrü (2005). Taşraya İçeriden Bakmak Mümkün müdür? T. Bora içinde, *Taşraya Bakmak*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Botton, Alain D. (2001). *Aşk Üzerine*. (A. Antmen, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Cicero (2020). *Yaşlı Cato veya Yaşlılık Üzerine*. (C. C. Çevik, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Gasset, Jose Ortega Y. (2017). *Üstüne, Sevgi*. (Y. Sağlam, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Karoğlu, İlhan (2021). *Yahya Akengin'in Hayatı Sanatı ve Eserleri Üzerine Bir İnceleme*. Giresun: Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Mardin, Şerif (2017). *İdeoloji*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Schmid, Wilhelm (2020). *Sakin Olmak: Yaşlanırken Kazandıklarımız*. (T. Bora, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.

Simmel, Georg (2009). *Bireysellik ve Kültür*. (T. Birkan, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

Stendhal (1998). *Aşk Üzerine*. (M. M. Yakuboğlu, Çev.) Ankara: Mor Yayınları.

Yivli, Oktay (2008). Yahya Akengin'in Şiiri, *Erdem* (52), s. 277-284.

